

TUSSEN TIJDS 1/04

Een uitgave van De Werkende Mens,
historische kring voor Oss en omgeving

Jaargang 10 | Voorjaar 2004 | issn 1387-1498

In dit nummer:

- Strijd om het Streekarchief
- Bevrijdingsdagboek Oss mei 1945
- Breken met het verleden: Driek van Erpstraat 37
- Herinnering aan de Ruwaard
- De wapens van Deursen en Dennenburg
- Opgravingen op Paalgraven
- Wolven in Oss
- Kerkelijke kunst in Oss en regio

» COLOFON «

Tussentijds is het tijdschrift van stichting De Werkende Mens, de historische kring voor Oss en omgeving. Tussentijds verschijnt twee keer per jaar in een oplage van 250 exemplaren. Donateurs wordt het blad toegezonden.

Stichting De Werkende Mens wil de geschiedenis van Oss en haar bewoners in beeld brengen. Dit gebeurt door het verrichten van onderzoek, het houden van lezingen, het organiseren van excursies en andere activiteiten.

Donateur worden van De Werkende Mens? Dat biedt veel voordelen. Zo wordt u als eerste op de hoogte gesteld van activiteiten zodat u er tijdig bij kunt zijn. Het blad Tussentijds wordt u toegezonden. Met uw bijdrage zorgt u er mede voor dat De Werkende Mens kan blijven werken aan de activiteiten. Per jaar is de contributie minimaal € 10,-. Wie donateur wil worden kan dit bedrag of meer overmaken op bankrekening nummer 18.04.58.981 Rabobank Oss, ten name van stichting De Werkende Mens, Oss. Stuur u ter bevestiging ook een briefje met uw naam en adres naar st. De Werkende Mens, postbus 628, 5340 AP Oss.

Redactie
Robin de Jong
Ruud Pieters
Robert van Vlijmen
Paul Spanjaard

Gastauteurs
J. Thuring, Heesch en Sj. Arts, Haren
Ernst W. Hoonakker, Oss

Vormgeving
G.J. Bloemers, Oss

Druk
Kluijtmans, Oss

ISSN 1387-1498

© stichting De Werkende Mens 2004

Strijd om het Streekarchief

Artikelen over de Tweede Wereldoorlog komen regelmatig in Tussentijds voor. Ook in deze aflevering hebben we twee artikelen die met deze tijd te maken hebben. U vindt opnieuw een deel uit het dagboek van de heer H. Neuschäfer die tijdens de bevrijding van Oss beschreef wat hij en andere Ossenaren meemaakten. Dit keer de dagboek aantekeningen van de bevrijdingsmaand mei 1945. Joop Thuring kwam bij Dieden een heel merkwaardig object tegen. Na gedegen onderzoek bleek dit object te maken te hebben met een drama uit de dagen van Operatie Market Garden.

Maar we beginnen deze Tussentijds met de brief die het bestuur van de stichting De Werkende Mens aan de gemeente Oss heeft geschreven, met een pleidooi voor het behoud van de archiefvestiging in Oss in zijn volle omvang. Over deze kwestie heeft zich een flinke politieke strijd ontwikkeld. En het gaat ons ook aan het hart wat er met het archief staat te gebeuren. Als stichting hebben we jarenlang in goede harmonie met de directie en medewerkers van het Streekarchief activiteiten

ontwikkeld. Wij hebben er grote zorg over of het fusieplan van Streekarchief en Rijksarchief wel een verbetering zal betekenen, wij denken op goede gronden van niet. Wij vrezen ook dat aan de goede samenwerking met het Steekarchief een einde zal komen als de vestiging Oss in een 'erfgoedlokaal' (een raadpleegpunt) in de bibliotheek Oss wordt omgezet. Wij zien in een dergelijke voorziening geen mogelijkheden voor onze activiteiten. Ook de andere historische verenigingen in deze regio hebben laten weten de fusieplannen af te keuren. De discussie is tijdens de publicatie van deze aflevering nog gaande en wij moeten het resultaat afwachten.

Naast deze stevige kost vindt u weer een varia aan andere artikelen. Een Tussendoortjes over het wapen van Deursen en Dennenburg, een Breken met het Verleden, een Naam van de Straat en meer maken deze Tussentijds hopelijk weer tot een prettig leesbare aflevering. En, we zeggen het graag nog eens, we staan altijd open voor artikelen van uw hand.

Namens bestuur en redactie,
Paul Spanjaard

Strijd voor het behoud voor de volledige vestiging van het Streekarchief in Oss

In de media zijn de laatste maanden vele en vaak zeer felle, artikelen verschenen over de plannen die er zijn voor de fusie van het Streekarchief Brabant-Noordoost met het Rijksarchief in Noord-Brabant, een fusie die tevens inhoudt dat de volledige vestiging van het Streekarchief in Oss (depots, studiezaal en kantoren) plaats moet maken voor een 'erfgoedlokaal' in de bibliotheek van Oss. Een soort informatiebalie met een enkele medewerker met een verbinding naar het archief Den Bosch. In jargon de back-office.

De felle toonzetting in de discussie van betrokken bestuurders en directeur is des te opvallender daar het archief normaliter een instelling is die een rustig en onopvallend bestaan leidt. Kennelijk is er nu met

het voornemen om de Osse vestiging te ontmantelen een gevoelige snaar geraakt. De Osse gemeenteraad en wethouder voor cultuur Hans Boerboom hebben al te kennen gegeven dat zij niets zien in de plannen. Ook van zo ongeveer alle historische verenigingen in deze regio (Lith, Berghem, Megen, Ravenstein), onderwijsinstellingen als het Maasland College en het Hooghuislyceum, vrijwilligersgroepen en individuele gebruikers van het archief in Oss zijn afwijzende reacties gekomen op de plannen. Daar is helemaal niets mee gedaan. Merkwaardig omdat de fusie juist bedoeld schijnt te zijn voor een betere bediening van de klanten.

Wij hebben als stichting De Werkende Mens altijd op plezierige wijze kunnen samenwerken met de directie en medewerkers van het Streekarchief Brabant-Noordoost locatie Oss. Hadden wij om deze reden een positieve kant in de plannen kunnen zien, dan hadden wij daar zeker acht op willen geven. Helaas konden wij als bestuur van de stichting De Werkende Mens geen positieve kanten

aan de plannen voor de archiefvestiging in Oss ontdekken, ook niet voor de Streekarchiefdienst in zijn geheel. Als bestuur van de stichting hebben wij dan ook een brief naar het college van de gemeente Oss gestuurd om onze zorgen over de plannen kenbaar te maken. Hierbij de inhoud van onze brief van 3 december 2003:

“Geacht College,

Zoals u zult begrijpen is het ons, als bestuur van Stichting De Werkende Mens, historische kring voor Oss en omgeving, niet ontgaan dat er momenteel een discussie speelt omtrent de fusie waarbij de Streekarchiefdienst Brabant-Noordoost betrokken is en de bezwaren van de gemeente Oss hiertegen.

Bij een stad met de omvang van Oss, met zijn onderwijsvoorzieningen, zijn centrale ligging in de regio en verbindingen, zijn voorzieningenniveau, is het naar onze mening van belang dat het Streekarchief hier zijn vestiging behoudt. Als stichting die zich bezig houdt met activiteiten betreffende de historie van Oss en omstreken gaat het voortbestaan van de vestiging van een archiefdienst in Oss ons ter harte en hebben wij bezwaren tegen het bundelen van de archieven van onze regio in Den Bosch en Grave en het opheffen van de studiezaal en depot Oss.

Een van de bezwaren die wij hebben is de moeilijkere beschikbaarheid van veel gegevens betreffende de historie van de regio. Gegevens die nu voor de inwoners van de regio vrijwel direct onder handbereik zijn. Bovendien is het aannemelijk dat dit belemmeringen opwerpt voor veel scholieren die voor hun studie historisch onderzoek willen plegen vanwege projecten in het kader van hun eindexamen.

Door het verdwijnen van de goed geoutilleerde studiezaal zijn wij bang dat veel van het historisch onderzoek dat nu omtrent de regio plaatsvindt op veel minder ruime schaal zal gebeuren. Ook doordat er nu direct een breder aanbod van materiaal is dan er

binnen de zogeheten Erfgoedlokalen mogelijk zal zijn. Ook vrezen wij dat er veel van de specifieke deskundigheid die er nu over de regio bestaat zal wegvloeien door het opgaan in een instelling die voor de gehele provincie werkt.

Verder heeft Oss een unieke collectie die voor de regio moeilijker bereikbaar zal worden als zij in Den Bosch of Grave terecht komt. Vooral de collectie wat betreft industriële historie van Oss en fotomateriaal over de regio is uniek voor Zuid-Nederland en met veel inspanning en betrokkenheid bijeengebracht, in Oss en voor Oss. Daarnaast vrezen wij dat veel activiteiten die nu door vrijwilligers worden verricht in het Streekarchief Oss voor onderzoek en de ontsluiting van de collectie zullen ophouden omdat deze vrijwilligers niet naar Den Bosch of Grave zullen kunnen of willen reizen. Onze stichting organiseert jaarlijks in het archief in Oss een aantal goed bezochte en goed gewaardeerde activiteiten (lezingen, discussie ed.). Hiermee zullen wij moeten stoppen als de vestiging verdwijnt uit Oss. Ook dit is een nadeel voor de betrokkenheid van de inwoners bij de historie van stad en regio.

U begrijpt dat wij hierbij onze zorg uitspreken over het mogelijke verdwijnen van het kantoor van de Streekarchiefdienst in Oss en vragen u met klem al het mogelijke te doen om deze voorziening voor Oss te behouden.

Was getekend, bestuur van de stichting De Werkende Mens, historische kring voor Oss en omgeving.”

Tijdens het maken van deze uitgave was de discussie over de mogelijke fusie van het Streekarchief met het Rijksarchief nog gaande. PS

Staat Nederlands meest unieke poort in Dieden?

Het hoofdlandingsgestel van een Short Stirling na zestig jaar weer op zoek naar een nieuwe functie.

Meer en meer zie je ze verrijzen, ijzeren hekken en poorten, sierlijk kun je ze niet altijd noemen. In Dieden onder aan de dijk markeren al decennia lang twee sobere ijzeren palen, gelijk grenspalen, de officiële toegang naar het hart van een moderne agrarische onderneming.

Eenvoudig, enigszins naar boven taps toelopen met hier en daar ogenschijnlijk doelloos uitstekende “oogjes” en warempel voor een persoon met oog voor details een smeernippel.

Twee exemplaren, spiegelbeelden van elkaar en in figuurlijke zin houden ze je een historische spiegel voor.

Wel drie vliegtuigen

In de bedrijvige woonkeuken van de familie W. Strik aan de Achterstraat in Dieden weet men snel over te schakelen van zakelijke en agrarische perikelen naar orale historie. “Ons vader – die hiervoor op dit bedrijf boerde maar inmiddels is overleden – vertelde niet veel over de oorlog”. Alleen: “er waren drie vliegtuigen in de buurt neergevallen”.

In bijna vijf oorlogsjaren kan er zoveel gebeuren zeker als men bedenkt dat er in die periode meer dan 6000 vliegtuigen onvrijwillig neerkwamen binnen Nederlands’ territorium. Eén van deze zou in de Demense uiterwaarden terecht komen.

Geriefhout was/is een wezenlijk bestanddeel voor vervanging van weidepalen of reparatie van stutten en stalrepen in schuren en stallen. En daar lag ineens oerdege-

lijk materiaal afkomstig van een neergestort vliegtuig langs de Maasoever zo maar voor het oprapen en nog voor niks ook!

Vaders handen jeukten bij het zien van twee parallel lopende dikke ijzeren palen met daartussen een mensgrote rubberen band, een buitenkansje voor fantasierijke geesten. Niet sjuuwen, stevig achter een kar vast sjoeren en op huis aan. Het vijfde wiel...

Band eraf, velg diep in de grond, de parallel lopende stutten met krap een meter tussenruimte recht omhoog gezet, enkele scharnieren eraan bevestigd, een frame van betonijzer er tussen gezet en nooit werd er een steviger hek aan de Maaskant gefabriceerd; garantie-periode: bijna zestig jaar.

Onderaanzicht van motor met landingsgestel van een Short

Stirling (uit: J. Falconer, Stirlings Wings)

Het hekwerk functioneerde voortreffelijk tot in de prachtige zomer van 2003. Echter er bestonden uitbreidingsplannen. Het poortje met een historie kwam in het gedrang, en wat nu: als oud ijzer wegdoen (2e generatie) of toch maar een andere bestemming zoeken (1e generatie). Als alternatief werd besloten om een ambtenaar van de opnieuw samengestelde gemeente Oss te bellen. Deze functionaris schakelde het circuit in van regionale

amateur-luchtvaarthistorici en na een kennismaking met de rechtmatige eigenaar en bezichtiging van de objecten konden er al snel enige voorzichtige conclusies worden getrokken.

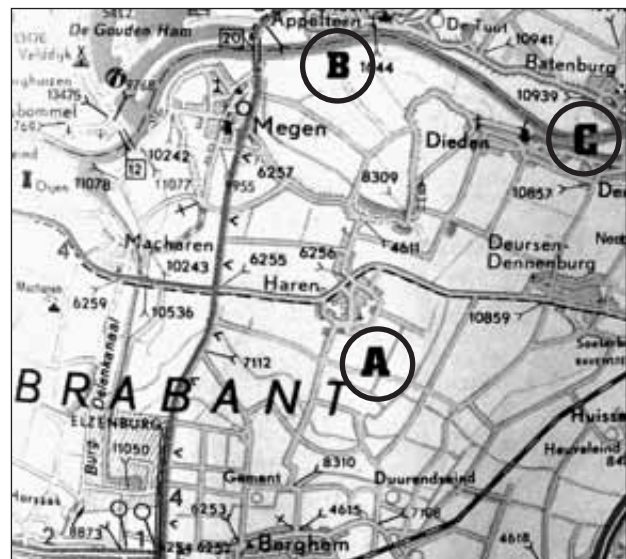
Wijlen Dhr. H.C. Strik had het destijds goed gezien en doorverteld, want op 19 september 1944 was er een toestel van het type Short Stirling neergestreken aan de Groenendijk bij Haren en twee dagen later een soortgelijk toestel bij Megen/Maasakkers (1).

Hier volgt het verhaal van het derde toestel.

Rampzalige bevoorrading uit de lucht

Voor de vijfde dag van de Operatie Market Garden, donderdag 21 september 1944, waren in het basis Operatieplan ook vluchten ingeruimd om de luchtladingstroepen bij Arnhem door de lucht te bevoorraden. Dit ondanks optimistische geluiden die rond zoemden dat binnen 48 uur na de start van het Operatieplan optrekkende grondtroepen vanaf de Belgisch-Nederlandse grens een aansluiting konden hebben geforceerd. Helaas dreigde deze dag het scenario "Een brug te ver", een angstdroom voor insiders, werkelijkheid te worden. De gereserveerde zogenaamde "dropping" zones bestemd voor de bevoorrading uit geallieerde vliegtuigen waren bij de Duitsers al bekend, bezet of bedreigd.

Het vliegweert boven Engeland wordt voor die dag geka-

Het Maasland met drie crash-locaties (A, B en C) van Stirlings. Hier komt ter sprake sprake de crash bij C. A is de Stirling van "Hincks" (19/9/44) en B die van "Farren" (ook 21/9/44) (Kaartje van de regio Megen uit de Toeristische Wegenatlas Nederland).

rakteriseerd als vrij ongunstig en dat is een serieuze handicap voor een jachtvlieger op een oorlogsvlucht in een snel enpersoonsvliegtuig. Een meerkoppige bemanning in een groter vliegtuig ondersteund door navigatie-apparatuur heeft daar minder last van.

De toegezegde bescherming door jachtvliegtuigen liet het daarom op die dag deels afweten of arriveerde te laat op het strijdtoneel, ruwweg het luchtruim tussen Arnhem en Eindhoven.

De Duitse radarpost in "Egelstelling" Duinkerken (Fr.) functioneerde naar behoren, (laaghangende) bewolking beïnvloedt de waarnemingen niet, integendeel. Hetzelfde gold ook voor de Amerikaanse radarposten in Engeland, alleen die moesten grotere afstanden overbruggen.

Zo kon het formeren van formaties van grotere vliegtuigen boven zuidelijk Engeland al in Duinkerken worden geregistreerd. Berichten hierover werden naar het achterland doorgeseind en de luchtafweer op de grond en de Duitse luchtmacht (Luftwaffe) kregen zodoende minstens een uur de tijd hierop in te spelen.

21 september 1944, "Zwarte Donderdag" voor het 190e

Op verschillende vliegbases in Zuid-Engeland werden die morgen viermotorige tot transportvliegtuigen omgebouwde bommenwerpers van het type Short "Stirling",

Dropping bij Arnhem

Mark IV, in gereedheid gebracht voor de geplande bevoorrading. Deze waren ingedeeld bij de 38e Transport Group, Royal Air Force (RAF). Een onderdeel hiervan was het 190e Squadron RAF, gestationeerd op de vliegbasis Fairford, 100 km ten westen van Londen.

Vijf dagen op een rij waren zones ten westen van Arnhem hun bestemming. De eerste twee dagen werden per dag door hen 20 transportzweefvliegtuigen (gliders) gesleept. In deze gliders bevond zich o.a. het Hoofdkwartier van de 1e Britse Luchtlandingsdivisie (1st Br.ABD) onder bevel van Generaal-Majoor R.E. Urquhart. Vervolgens waren twee dagen voornamelijk ingeruimd voor de bevoorrading door de lucht (17 toestellen per dag). Daarbij gingen vijf vliegtuigen van deze eenheid boven het Continent verloren. Verliezen die beneden de inschattingen bleven. Voor deze donderdag waren tien Stirlings aangewezen en even zovele complete bemanningen. Het normale aantal voor dit type vliegtuig bedroeg zes: piloot, navigator, bommenrichter (functionerend als een soort 2e piloot), radiotelegrafist, boordwerktuigkundige en een staartschutter. Elk toestel vervoerde 24 containers, in de vorm van metalen cilinders, gelijkend op bommen, netjes opgehangen aan bomafwerpinrichtingen o.a. drie aan elke kant in "cellen" in het vleugelstuk tussen de romp en de binnenmotoren en de overige achttien in het bommenruim in de romp.

Manden met voorraden, gedropt uit de lucht (bij Arnhem) (foto's uit: J. Piekalkiewicz, Arnhem 1944)

Daarnaast bevonden zich nog vier rieten/tenen manden in de romp die met behulp van een soort rollerbaan op commando naar een langwerpig gat in de vloer van de romp konden worden geschoven. Aan elk pakket was een parachute gehaakt zodat de inhoud - zeer uiteenlopend van munitie tot medicijnen - onbeschadigd op de grond arriveerde. Voor dit duwwerk werd in elk toestel van dit type twee militairen - zogenaamde "despatchers" (desp.) - meegenomen van een gespecialiseerd bevoorradingsonderdeel; Royal Army Service Corps, Air Division Company. Maar lang niet alle desp. hadden geoefend om op deze manier voorraden te droppen.

Vlak voor het vertrek reed een vrachtwagen vol met desp. langs de in rijen opgestelde vliegtuigen en bij elk toestel sprongen er twee uit om via een achterdeurtje in de romp het toestel in te klauteren en pas in actie te komen als het groene licht "green on" ging branden. In enkele toestellen was de bemanning boventallig, deze hadden althans op papier een onduidelijke functie. Bijvoorbeeld pas gebrevetteerd vliegend personeel kreeg zo de gelegenheid ervaring op te doen, anderen vlogen mee als oorlogscorrespondenten maar mogelijk waren enkelen meegevlogen met de bedoeling later aan de kleinkinderen te vertellen dat ook zij bij Arnhem een rol hadden gespeeld. Het pakte soms anders uit.....

Overzicht van de tien vliegtuigen van 190 Sqn op 21 september 1944*

Naam piloot en rang,	Personen aan boord	Vertrektijd (a)	Tijdstip terugkomst thuisbasis	Plaats van neerkomen
1) Harrison W/C (b)	7 + 2	12.01	-	Zetten
2) Gardiner F/L	6 + 2	12.07	16.40	-
3) Siegert F/O	6 + 2	12.08	16.35	-
4) Bebarfald F/O	6 + 2	12.09	-	Herveld
5) Hay F/O	6 + 2	12.13	-	Tilburg
6) Pascoe F/O	6 + 2	12.14	-	Grave
7) Farren F/O	7 + 2	12.15	-	Wyche
8) Anderson F/L	7 + 2	12.16	-	Demen
9) Herger F/S	7 + 2	13.43— (c)	-	Zetten
10) Middleton F/O	6 + 2	13.46	18.34	-

* = deze overzichtelijke tabel is zo authentiek mogelijk gereconstrueerd uit het oorspronkelijk operationele logboek van dit squadron (2)

(a) = let op in Nederland is het dan een uur later

(b) = Commanding Officer van dit Squadron

(c) = de staartschutter hiervan vertelde een onzer (JT) dat vlak voor het vertrek er technische problemen waren. Er werd een reserve toestel aangewezen en dat betekende vertraging. Er werd besloten toestel # 10 ook op te houden.

Met een parachute als teken voor de geallieerde vliegtuigen die voorraden moeten brengen bij Arnhem (foto's uit: J. Piekalkiewicz, Arnhem 1944)

Nr. 8, de Stirling van "Anderson"; we volgen de laatste uren

In losse formatie is deze met de zeven anderen via de uitgestippelde zogenaamde zuidelijke route die over België liep naar het zuiden van Eindhoven gevlogen. Daar werd de koers pal naar het noorden verlegd en richting "Arnhem", gevlogen boven de juist gecreëerde "Hell's Highway" dat een zekere bescherming bood. Geallieerde grondtroepen waren toen al de Waal bij Nijmegen overgestoken richting Arnhem en ter hoogte van Driel en Elst in de Betuwe slag leverden met de fanatiek verdedigde Duitsers. Hier is deze groep de echte hete zone binnen gevlogen op weg naar de in de Duitse tang genomen eigen troepen rond hotel Hartenstein in Oosterbeek. Daar was ook het hoofdkwartier gevestigd van de 1e Br.ABD. Aangeven van de dropping zone vond met allerlei geïmproviseerde hulpmiddelen plaats gericht op de visuele capaciteiten van de piloten.

Het gebied was erg nauw; geschat werd dat van de bevoorrading op deze dag slechts 5% in handen viel van de geallieerden (3).

Nu werden de gealarmeerde Duitse afweermaatregelen gevoeld. Een brede ring van luchtafweergeschut van velerlei kaliber werd actief tegen de laag en langzaam vliegende droppende vrachtvliegtuigen. Daarnaast sloop de Luftwaffe naderbij vanaf "Fliegerhorsten" zoals Dortmund en Werl, gesitueerd aan de andere kant van de grens met Duitsland (4).

Als de ring van afweervuur was overleefd sloegen deze toe.

Ook het toestel van Anderson viel in de val van deze doeltreffende tegenmaatregelen. Getroffen door het afweervuur en in brand gezet door achtervolgende Duitse jachtvliegtuigen verloor het langzaam hoogte toen het naar het zuiden trachtte te ontsnappen. Het maakte een noodlanding in de Maas tegenover Batenburg, ter plaatse bekend als "Bikkelstik" bij het kerkdorp Demen, en brak in stukken.

Sgt A.J. Smith (boordwerktuigkundige) en F/S G.E. Orange (bommenrichter) konden in een rubberen bootje kruipen (deze komt automatisch uit de vleugel tevoorschijn bij een harde landing en blaast zichzelf op). Ook een van de Desp.: Dvr* L. Bloomfield, weet zich op deze manier te redden. Ze zetten koers naar de noordelijke oever daarbij geholpen door omwonenden en komen druipnat op verhaal in het gemeentehuis van Batenburg. De overige vijf bemanningsleden en de andere Desp. kwamen helaas om.

* = chauffeur

F/L A. Anderson, piloot: spoelt aan in Appeltern en wordt daar begraven.

F/O J.A. Adamson, waarnemer: wordt aangetroffen bij de berging van het wrak op 28/6/1946 onder Demen en wordt begraven in Ravenstein

F/S W.G. Tolley, bommenrichter: aanvankelijk begraven in de zuidelijke Maasdijk en later overgebracht naar een oorlogskerkhof van het Gemenebest bij Bergen op Zoom.

Sgt A.G.O. Bellamy, staartkoepschutter: op 21 september of kort erna in Ravenstein begraven

F/S G.F. Conry Candler, zonder duidelijke functie: spoelt aan op 28/9/1944 en wordt in Batenburg begraven op 2/10/1944

Dvr A.E. Abbott: 253 Air Div. Comp. RASC, wordt begraven in Appeltern

Bidprentje Conry Candler

Hoewel de gesneuvelde bemanning her en der begraven werd is er in Engeland geleidelijk het inzicht gerezen dat er nog een inzittende als vermist stond geregistreerd.

Het is niet onmogelijk dat (een van) de overlevenden druk heeft/hebben uitgevoerd om een bergingsactie in te stellen. Mogelijk waren ook delen van het wrak een potentieel gevaar voor de scheepvaart op de Maas dat na het opruimen van een opgeblazen brugdeel van de spoorbrug bij Ravenstein een belangrijke logistieke schakel zou gaan spelen bij de wederopbouw. Ook kan de lage waterstand ter plekke vanwege noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden aan de sluizen bij Lith de berging hebben versneld.

Het hoofdlandingsgestel met de enorme band zal stroomafwaarts gedreven zijn met het meanderend water en op de zuidelijke oever op een perceel aangevoeld niet ver van de oplettende boer Strik Sr. die wel meer spullen van zijn gading (lees voor (ver)bouw en herstel werkzaamheden) op deze strandjes vond.

Heesch (gemeente Bernheze) Haren (gemeente Oss)
Joop Thuring Sjaak Arts

Referenties:

- 1) "Zendgraaf", "special edition", Heemkundig Periodiek, Heemkundekring "Megen, Haren en Macharen"; nummer 9, oktober 2001.
- 2) Operations Record Book, 190 Squadron, 21 september 1944; Public Record Office, Kew, U.K., Air 27/1154
- 3) Airborne Operations in World War II, European Theater; Dr. John Warren, Air University USAF Historical Division Study, Maxwell Airforce base, Alabama, 1956
- 4) Operation Market Garden, Then and Now, Volume 2, edited by Karel Margry, After the Battle, Church House, Church Street, London, 2002
- 5) Archief wijlen Leo Zwaaf, Malden
- 6) Land en Volk van Brabant, N.V. Uitgeversmaatschappij "KOSMOS", Amsterdam, 1950

Onze dank gaat uit naar:

- a) Familie Strik uit Dieden (drie generaties)
- b) Werkgroep "Market Flights"; en speciaal L. Zwaaf+, Malden en G.J.C.D. Thuring, Groesbeek
- c) Dhr. A.J. van Hees, Eijsden

Tenslotte: nog enkele strofen uit een wel zeer toepasselijk gedicht

Heeft de dood weer uw akkers gekleurd?
Zijn uw steden en dorpen gewond?
Wie geknield en in deemoed treurt,
diens traan vindt een vruchtbaren grond.

Wie weet, dat geen lot wordt volbracht
in dit donkere dal van deze tijd,
wie gelooft en wie hoopt, die wacht
op het licht van de eeuwigheid.

LOUIS DE BOURBON, LAUS BRABANTIAE (6)

Herinnering aan de Ruwaard

Op de achtergrond zingt de destijds gevierde zangeres Nana Mouskouri op mijn grammofoonplaat *Au coeur de septembre* (tegenwoordig beter bekend als *Try to remember*). Natuurlijk is het een zoetsappig wijsje waar het vaardig op wegdromen is naar vervlogen tijden.

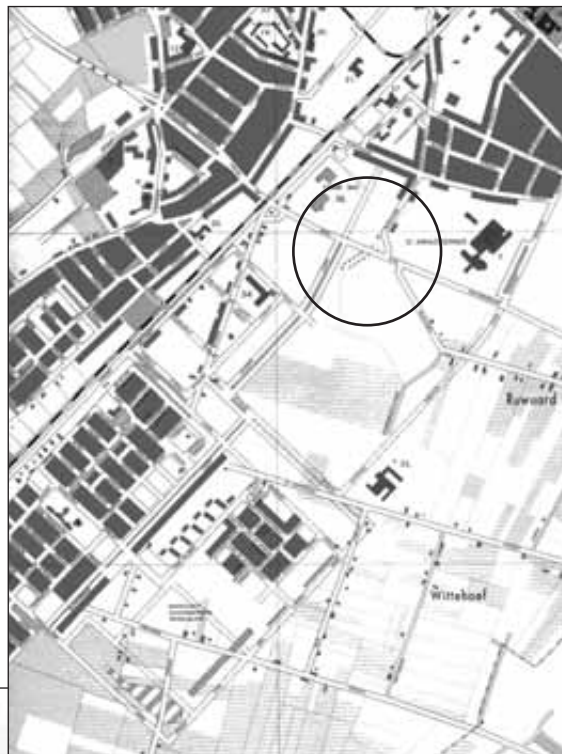
Heerlijke muziek bij het doornemen van wat oude foto's. Ongewild blijf ik hangen bij een winterse opname van wat wij met enige weemoed 'onze hut' noemen. Groot was het niet – tochtig wel. Het was van hout maar de vijftien stulpjes lagen als in een paradijsje te midden van de landerijen.

Iedereen heeft er zijn eigen herinneringen bij maar wie er woonde denkt ongetwijfeld nog met enige woede aan de douche-plaats in wat de keuken was. Onze grootste trots was een heuse *Frigidaire* die we voor 830 glasharde Nederlandse guldens in de zaak van Van Erp in de Molenstraat kochten. Ik voel nog altijd het bloed naar mijn hoofd stijgen toen hij niet opde afgesproken tijd kwam opdagen! Er viel toch een vermogen te verdienen...

Ernst W. Hoonakker

Naschrift redactie

*Aan de – verdwenen -
Ruwaardstraat stonden houten
(cirkel) noodwoningen, gebouwd
kort na de tweede wereldoorlog. Op
de stadsplattegrond van Oss uit 1969
is nog te zien waar het straatje met
de houten woningen lag en hoe de
nieuwe woonwijk Ruwaard zich
began te onttollen over het deels
nog lege land.*

kaartfragment uit: *Plattegrond van de gemeente Oss*, schaal 1:10.000, uitgave Boekhandel Meijs – Wolf, Heuvelstraat 18-20 Oss (1969)

Oss, The Movie

Afgaande op de hoeveelheid belangstellenden die op 2 maart 2004 de filmavond van De Werkende Mens in de studiezaal van het Streekarchief bezochten, kan men wel er van uitgaan dat de er nog steeds een brede belangstelling is voor de Osse historie.

De studiezaal van het Streekarchief puilden uit. Zeker 80 tot 90 mensen waren op de berichten in de pers afgekomen. De medewerkers van het Streekarchief, op wiens hulp de Werkende Mens altijd kan rekenen, konden vooraf en in de pauze de koffie en thee bijna niet aangesleept krijgen.

Helaas liet de techniek ons die avond in de steek. We hadden een beamer klaar staan om een en ander op groot scherm te kunnen laten zien maar net dat ene kabeltje ontbrak zodat met enig kunst- en vliegwerk een televisietoestel aangesloten moest worden. Om een en ander toch goed te kunnen zien was het voor het toegestroomde publiek nodig om goed dicht bij elkaar te schuiven wat ook wel weer een stuk gezelligheid met zich meebracht. Wellicht was dat een van de redenen dat de avond geslaagd genoemd mag worden.

In de collectie van het Streekarchief zijn verschillende films uit Oss en omgeving te vinden. De avond begon met een film van vrij recente datum (1992) waarin de Werkgroep Industriemuseum Oss

zich presenteerde met plannen voor de realisatie van een industriemuseum in Oss. Dat industriemuseum is er uiteindelijk niet gekomen maar wel is uit de werkgroep Stichting De Werkende Mens voortgekomen.

De tweede film was een bedrijfsfilm uit de archieven van Organon waarin uit de doeken werd gedaan hoe het vruchtbaarheidshormoon Menformon werd geproduceerd en vooral de moeite die men moest doen om de benodigde grondstof te verwerven. Die kwam namelijk uit de urine van drachtige merries. Naast nostalgische plaatjes zag een van de bezoekers zijn vader terug op deze beelden uit 1948.

Na een "kort" intermezzo over de afbraak van het oude station waren de echte oude beelden aan de beurt. Vooral de films die na de pauze werden vertoond, vooral beelden uit de jaren '30 en '40, riepen bij veel bezoekers veel herinneringen terug. Omdat het veelal "zwijgende" films waren, kon men ook over en weer de namen van mensen en plekken noemen die men herkende.

Er mag geconcludeerd worden dat de avond ondanks alle technische ongemakken als geslaagd bestempeld kan worden en wellicht voor herhaling vatbaar.....

Robert van Vlijmen

Dorps- en stadswapens Gemeente Oss

Deursen en Dennenburg

vroeger gemeente Ravenstein • kernen: Deursen - Dennenburg

De voormalige gemeente Deursen en Dennenburg werd in 1923 gevoegd bij de toenmalige gemeente Ravenstein en voerde geen wapen.

Op bevel van de plaatselijke heer, keurvorst Johan Willem, paltsgraaf van de Rijn, werden de dorpen per 22 december 1700 belasting-administratief verenigd tot één dorp. Bij Keizerlijk Decreet van 14 mei 1810 bleven beide dorpen samen één gemeente.

De heerlijkheid over o.m. Deursen kwam in 1288 door ruil met de bisschop van Luik in handen van de hertog van Brabant. Hoe Deursen daarna in het Land van Herpen werd opgenomen is niet bekend. Dennenburg (>Derenborch=) maakte mogelijk oorspronkelijk - samen met Langel - één heerlijkheid uit, doch behoorde - evenals Deursen - al in 1331 tot het land van Herpen.

Deursen en Dennenburg behoorden vóór 1810 achtereenvolgens tot het ressort van de schepenbanken van Herpen, Maasland (1651) en het Maaskantgericht (1768). De laatste twee kenden geen eigen zegel, doch gebruikten dat van de bank van Herpen (1659). In 1667 spreken schepenen van Herpen en Maasland van >onser aller gemeyner bancken segell=, wat tegensprekt dat deze bank al in 1666 over een eigen afzonderlijk schependomszegel zou hebben beschikt.

waarvan ook het zegel werd gebruikt. Hij achtte een wapen niet nodig, alleen al om kosten te besparen.

De patroonheiligen van de kerken van Deursen en Dennenburg zijn respectievelijk de H. Vincentius, martelaar, en de H. Aartsengel Michaël.

De Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde stelde in haar rapport van 1992 voor in het dorpswapen het wereldlijk gezag herkenbaar te maken door de drie merletten (Herpen) (Merlet = eendje zonder bek en poten) in een schildhoofd met een golvende onderlijn (Maasland) te plaatsen. De kerkpatronen zouden worden gesymboliseerd door het rooster van de H. Vincentius (Deursen) en het kruis van de H. Michaël (Dennenburg).

De Herpense kleuren - rood op zilver - en van de H. Michaël - zilver op blauw - werden op dit wapen toegepast: zilver een rooster van azuur; II in azuur een kruis van zilver; in een golvend schildhoofd van zilver drie merletten van keel. RP

Bron:

Rapportage Gemeente wapens Oss 2002 door J. Melssen, archivaris/heraldicus

G

mei 1945

Het is dit jaar al weer 59 jaar geleden dat Nederland werd bevrijd. Alhoewel Oss al op 19 september 1944 werd bevrijd was de echte bevrijding op 5 mei 1945 voor de gehele bevolking reden om feest te vieren. Uit het dagboek van Henk Neuschäfer, waaruit wij al eerder een deel hebben gepubliceerd (Tussentijds nr. 1- 2003), publiceren wij nu hoe hij en zijn gezin de meidagen van 1945 hebben beleefd.

Dinsdag 1 mei '45:

Een rustige nacht gehad. Van een capitulatie is nog geen sprake. Daarom om 7 uur per vrachtwagen weggereden en gegaan naar Beek-en-Donk, Helmond, Weert, Eindhoven, Boxtel en Den Bosch. Het weer is nog steeds ongelooflijk koud. In Eindhoven ook nog even een bezoek gebracht aan Zus en Toon (de Ruyter) en Joke (Philippart). Om pl.m. 6 uur weer thuis. In de keuken bij het fornuis gezeten, waar wij het laatste beetje kolen hebben verstoekt. Tot half 10 voor kantoor gewerkt; geen stroom, zoodat wij geen berichten konden luisteren. Toch gehoord, dat Duitschland nog steeds niet heeft gecapituleerd. Hitler is dood, doch niet Himmler, doch Grootadmiraal Dönitz volgt hem op en die wil de oorlog schijnbaar voortzetten. Dit beteekent helaas, dat de vrede nog enkele dagen langer op zich zal laten wachten.

Woensdag 2 mei '45:

Een koude nacht. Geen byzondere berichten; de oorlog gaat nog steeds door. Vandaag op kantoor gewerkt. Australische troepen zouden op Borneo zijn geland, waar ook al Hollandsche soldaten zouden vechten. Von Rundstedt is gevangen genomen. De Duitschers in Denemarken en Noorwegen schijnen zich te zullen overgeven. De voedselvoorziening voor het bezette Nederlandsche gebied is geregeld:

1. door de lucht;
2. per boot tot Rotterdam en
3. over een hoofdverkeersweg.

»s-Avonds even bezoek gehad van Henry, die direct daarop doorging naar Eindhoven. Om 10 uur even berichten gaan luisteren bij Edu (Boasson) (van Hattum heeft het ons geleende toestel n.l. weer teruggehaald): Berlijn is gevallen, de

Engelschen zijn in Lübeck en diverse andere Oostzee-havens. De bevelhebber der Duitsche troepen in Italië en een gedeelte van Oostenrijk (pl.m. 1.000.000 soldaten) heeft gecapituleerd.

Donderdag 3 mei '45:

Beroerd koud weer. Om 7 uur per vrachtwagen naar Breda vertrokken, o.a. met de HH. Verhallen en Nip. In Breda de vliegtuigen gezien die voedselpakketten naar het bezette gebied gingen brengen. Ook de aankomst gezien van de Koningin en Prinses Juliana op het vliegveld Gilze-Rijen. Om 10 uur naar de nieuwsberichten gaan luisteren. Hamburg is door Dönitz tot open stad verklaard, evenals Praag en Innsbruck. De Duitschers geven zich bij massa=s over. De eerste zendingen voedsel over land zijn reeds gebracht naar het bezette gebied.

Vrijdag 4 mei '45:

Vies, koud, regenachtig weer. Niet op reis gegaan. Overdag van Aart uit Breda op bezoek gehad. »s-Avonds bij de petroleumkachel gezeten. Tegen pl.m. 9 uur kwam Willy van Hemert ons vertellen, dat via Herrijzend Nederland was medegedeeld, dat de Deutsche bezetting in Nederland, N.W.-Duitschland en Denemarken, tegen morgenochtend 8 uur zou capituleren. Direct daarop kwamen uit alle huizen de menschen op straat. Bij van Hattum even naar de radio geluisterd. Daarop de vlag uitgestoken. Samen met Nelly bij Edu en Gon (Boasson) een borreltje gedronken. Daarna nog even met Edu een straatje omgelopen. Overal zingende menschen, vreugdeschoten, lichtkogels,

etc. etc. hoewel de uitbundigheid niet zoo intens was als bij de bevrijding van Oss. De watertoren is verlicht; enkele etalages eveneens en sommige lichtreclames branden weer. Niemand let meer op verduistering, noch op curfew of avondklok voor jeugdige personen. Om 10 uur werden geen nieuwsberichten gegeven; al het nieuws moet immers in het niet zinken voor dat ééne voor Holland zo belangrijke bericht. Wel werd verzocht rekening te houden met de stroomrantsoeneering, daar de centrales nog steeds niet over voldoende kolen beschikken.

Zaterdag 5 mei '45:

Rustig geslapen. Om 8 uur hedenmorgen is dan de definitieve capitulatie van de Duitse troepen in Holland een voldongen feit geworden. Het weer werkt zelfs mede; het is iets beter geworden. »S-Morgens direct begonnen om de verduistering voor ramen, deuren, etc., die daar ruim 5 jaar is aangebracht geweest, te verwijderen. Het is thans eindelijk weer vrede in ons kleine landje, na van 10 Mei 1940 tot 5 Mei 1945 oorlog te hebben gehad. Weldra zal er ook vrede in de geheele wereld zijn. Het is te hopen, dat er thans spoedig weer betere tijden komen. Hoewel dit plaatselijk iets verschilt, volgt hierna een opsomming van enkele bijzonderheden aan het einde van den oorlog: Er loopen sedert de bevrijding van Oss, op 19-9-44 nog steeds geen persontreinen, noch autobussen. Er zijn lang niet voldoende auto's voor vrachtvervoer. Van de personenwagens, die na 5 jaar voor de Duitsers verborgen te zijn geweest, weer op den weg zijn gekomen, zijn de beste door Militair Gezag gevorderd. Er zijn geen textielpunten beschikbaar gesteld; ook geen bonnen voor schoeisel. Margret is bijna twee jaar en zij heeft nog nimmer een schoenenbon gehad. Toch is zij thans haar derde paar schoenen al aan het verslijten. Nelly en ik hebben in deze 5 jaar ieder één schoenenbon gehad. Tijdens de bevrijding is er één keer 20 gram zoolleer per persoon beschikbaar gesteld. (120 gram is noodig voor één paar zooltjes en hakken voor de schoentjes van Ingrid, die 6 jaar is.)

Er wordt maximum gedurende 22 uur per dag gas verstrekt, verdeeld over 3 tijdvakken.

Het electriciteitsrantsoen is max. 150 Kw-uur per woning per etmaal; hetzelfde als gedurende den afgeloopen winter.

Gedurende maanden hebben wij geen sigaretten gehad; thans krijgen wij er 20 stuks per week, van een inferieure kwaliteit. Bier is hetzelfde als gekleurd water; jenever is helemaal niet te krijgen. Zoo nu en dan is er eens een bioscope voor civilians. Thee (echte) wordt in het geheel niet toegewezen.

Het rantsoen echte koffie bedraagt: 100 gr. per 14 dagen p. persoon boven 4 jaar;

zout: 100 gram per 14 dagen per persoon voor alle leeftijden;

suiker: 500 gram per 14 dagen per persoon voor alle leeftijden;

lucifers: gedurende 7 maanden bevrijding éénmaal 2 doosjes p. persoon;

margarine: 375 gr. per 14 dagen p. persoon (natuurboter alleen op ziekenbonnen);

vleesch: 125 gr. incl. been (dat is pl.m. 90 gr., zonder been) per persoon per week;

chocolade: 2 reepen per persoon p. 14 dagen (kinderen beneden 4 jaar iets meer);

Melk: kinderen beneden 4 jaar: L. gestandariseerde (gedeeltelijk afgeroomde) melk per dag;

kinderen van 4 tot 14 jaar 2 L. idem;

ouderen: 3 L. tapmelk (wit water) per dag

Aardappelen: 3 K.G. per persoon per week;

Jam: 250 gr. per 14 dagen per persoon;

Brood: 24 ons per week per persoon;

Zeep: per maand één stukje per persoon;

Groenten worden op kringkaarten beschikbaar gesteld, wanneer deze er zijn. Over het algemeen is de voorziening met groenten zeer slecht.

Gedurende de bevrijding werden er twee keer zouteharing in zeer bescheiden hoeveelheden beschikbaar gesteld. Eén keer kregen wij dadels, terwijl er voor de kinderen een sinaasappelbon is aangewezen, die tot heden nog niet kon worden verdisconteerd.

Eieren worden uitsluitend verstrekt op ziekenbonnen. Scheerzeep en scheermesjes werden gedurende de bevrijding niet verstrekt.

Chloor, mosterd, azijn, boenwas, schoenpoets, stijfjel, pudding, vermicelli, zijn in het geheel niet te krijgen.

Maandag 7 mei '45:

Algehele capitulatie van alle Duitse legeronderdelen, waar deze zich ook bevinden. Niettemin wordt er door sommige eenheden toch nog doorgevochten; zoo ook door de Hollandsche SS. Mussert is in Den Haag gevangen genomen; eveneens Max Blokzijl.

Dinsdag 8 mei '45:

V-Day (Victory-day). Feestelijkheden overal in den lande en dus ook in Oss. Optochten en toespraken. Avondklok tot 1 uur; dansen tot 12 uur. ↗-Morgens om 11 uur in de Cantine van Zwanenberg een bijeenkomst gehad, waarbij het geheele personeel, incl. dat van Organon werd toegesproken door de Heeren Oonk, Saal van Zwanenberg, Tamineau, Graus, Chef Kuipers, Ottenvanger en Tausk. Gratis consumpties gekregen, alsmede een flesch wijn en een flesch limonadesiroop om mee naar huis te nemen. Tegen 4 uur bezoek gehad van 2 soldaten van de Grenswacht uit Breda (gestuurd door Beerepoot), die mij vroegen of ik een briefje mee naar huis had te geven. Zij gingen n.l. naar Winterswijk. Dit vlug gedaan, doch in de haast helaas vergeten om een klein pakje mee te geven.

Enkele uren later kwam

Frits Besschers (een halfbroer van Heusinkveld)

die in

Winterswijk

tot de Politieke

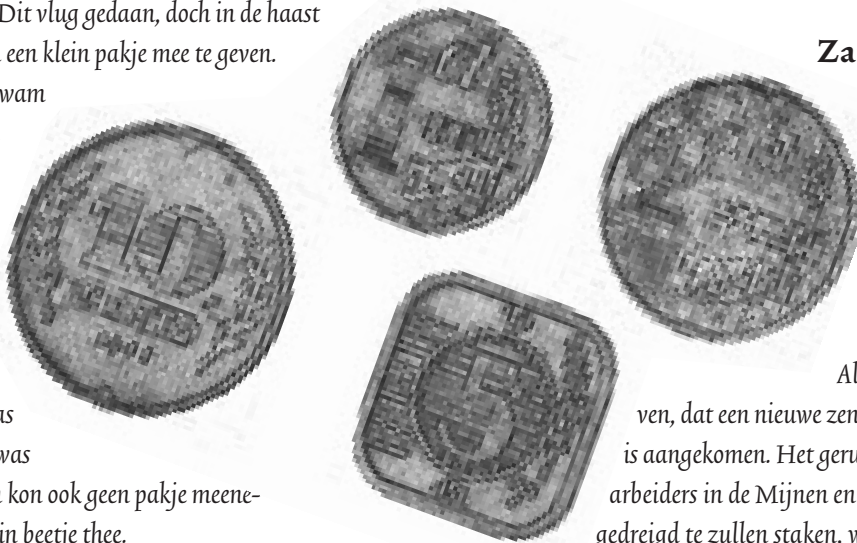
Recherche behoort

en die per motor was

overgekomen. Hij was

reeds volbeladen en kon ook geen pakje meene-
men; alleen een klein beetje thee.

In deze toespraken werden door de heren de toekomstplannen uitgelegd.

Woensdag 9 mei '45:

Vandaag voor de tweede keer sedert 12 September 1944, ter eere van de bevrijding van geheel Nederland een rantsoen (2 maatjes) genever gekregen. Het postverkeer van Oss uit wordt met ingang van heden weer voor het eerst sedert 17 September 1944 opengesteld met Brabant, Limburg en Zeeland; eveneens met

België, Engeland, Frankrijk, Amerika, etc., doch nog niet met Zwitserland. Van telefoon- of telegraafverkeer is echter nog geen sprake.

Donderdag 10 mei '45: (Hemelvaartsdag)

Met ingang van heden worden de verduisteringsvoorschriften voor het geheele land opgeheven. De electriciteits- en gasrantsoening (stroom 150 Watt per etmaal per woning en gas max. 22 uur per dag) worden echter gehandhaafd. Gedurende de e.v. 3 maanden zullen er dagelijks in de Rotterdamsche havens 20 à 30.000.000 K.G. levensmiddelen etc. voor Nederland worden aangevoerd. Dat beteekent een belofte voor de naaste toekomst.

Vrijdag 11 mei '45:

Vanaf heden is het postverkeer, uitsluitend door middel van briefkaarten, weer mogelijk met geheel Nederland.

Zaterdag 12 mei '45:

De voorgenomen verlaging van het broodrantsoen van 2400 tot 1800 gram vindt geen doorgang.

Als reden wordt aangegeven, dat een nieuwe zending bloem juist op tijd is aangekomen. Het gerucht zegt echter, dat de arbeiders in de Mijnen en die bij Philips hebben gedreigd te zullen staken, wanneer de aangekondigde verlaging niet onmiddellijk ongedaan werd gemaakt. In Engeland zullen de rantsoenen ook worden verlaagd, tengevolge van de wereldschaarschte aan levensmiddelen.

Zondag 13 mei '45:

Dankdag in alle kerken van alle gezindten voor de geallieerde overwinning.

Maandag 14 mei '45:

Oss is op provisorische wijze uit zijn isolement verlost. Er loopen met ingang van heden 3 bussen naar de richtingen Nijmegen en Den Bosch, uitsluitend voor reizigers voorzien van een reisvergunning, afgegeven door Militair Gezag. In de praktijk komt het daarop neer, dat er van Oss geen reizigers worden meegenomen, aangezien de bussen in Nijmegen reeds vol zitten met passagiers voor Den Bosch en verder. Treinverkeer is er al wel weer sedert maanden naar beide richtingen, doch goederentreinen en persontreinen (die voor 3 vol zitten) voor geallieerde soldaten. Voor de periode van 13-27 mei zijn verschillende rantsoenen voedingsmiddelen verlaagd, een offer, dat z.g. moet worden gebracht om onze zoo uitgeputte landgenooten in Midden- en West-Nederland te helpen. En er worden dagelijks nog wel van 20 tot 30.000.000 K.G. levensmiddelen in de Rotterdamse haven aangevoerd. (Zie 10-5-'45).

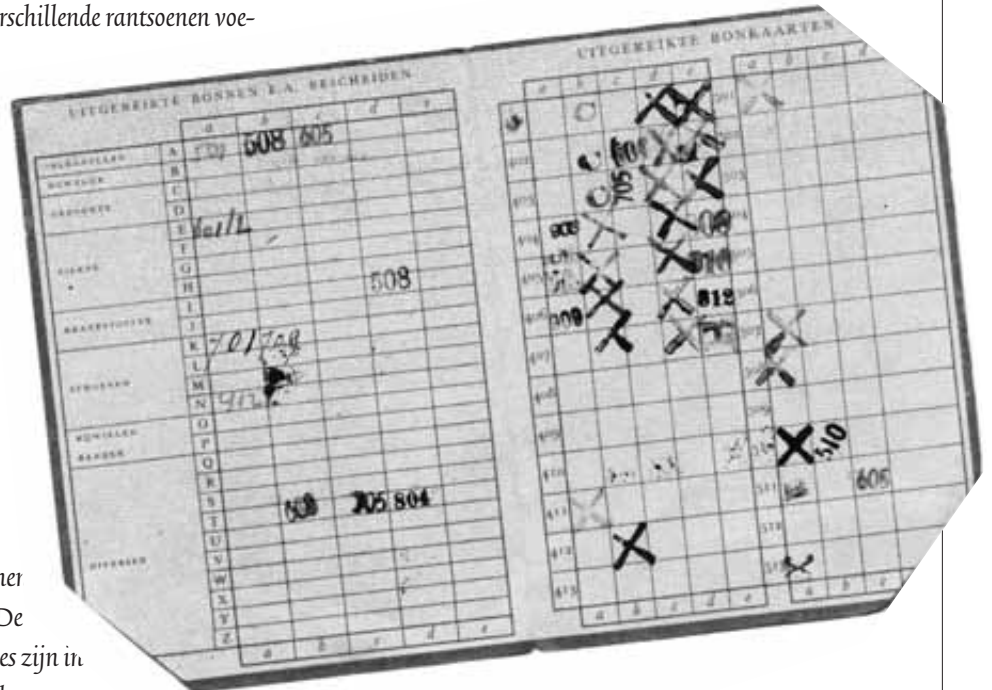
Woensdag 16 Mei '45:

Het Kabinet Gerbrandy is weer eens afgetreden voor een aanstonds te vormen nieuwe Regering, die hard noodig is. De geruchten doen de ronde, dat er relletjes zijn in Amsterdam en Rotterdam, doch men kan ze natuurlijk niet controleren. Men moet overigens wel ziende blind zijn om niet te kunnen constateeren, dat het nog lang niet volmaakt is in ons kleine landje. Van Canadeesche zijde hoorde ik, dat er 25.000 man Engelsche troepen uit Engeland zouden komen om Holland te helpen bezetten. Waarvoor is dat noodig? Kunnen die troepen niet beter worden gebruikt voor den strijd tegen Japan? Wij zijn bondgenooten; Duitschland is verslagen en m.i. kunnen de geallieerde soldaten, wat Holland betreft, gevoegelijk met groot verlof gaan. De rest kunnen wij zelf wel opknappen.

Donderdag 17 mei '45:

In de ASirene@van vandaag, wordt door den Burgemeester, namens Militair Gezag er nog eens op gewezen, dat er van 23 uur tot 5 uur een avondklok bestaat. Gedurende dien tijd is het aan een ieder verboden zich in de openlucht op te houden. In andere plaatsen, o.a. Eindhoven, is deze avondklok al lang opge-

heven. Men zegt, dat zij hier daarom nog van kracht is, omdat er nog al eens munitie wordt gestolen. De geallieerden en speciaal Militair Gezag hebben dus al veel van de Duitschers geleerd. Die straffen ook heele steden, wanneer een enkeling iets had Amisdaan@. Er zijn voldoende militairen en politiedienaars, die niets te doen hebben en wier taak het is op diefstal, etc. te letten. In AHerrijzend Nederland@, na 8 maanden bevrijding, kunnen dus groote groepen ordelievende burgers nog steeds worden gestraft voor de misdaden van een enkeling. Waarom scheldt men eigenlijk op de Duitse praktijken wanneer men die zelf al te gaarne toepast?

Vrijdag 18 mei '45:

Reuter meldt, dat Japan vredesvoorwaarden heeft aangevraagd. Officieel wordt hiervan evenwel niets gezegd. In Tilburg zag ik vandaag een hongerstaking van textielarbeiders.

Zondag 20 mei '45: (1e Pinksterdag)

Ongeregeldheden in Syrië en den Libanon tusschen de Regeeringen van die landen en Frankrijk, dat troepen daarheen heeft gezonden. Verder een meningsverschil tusschen veldmaarschalk Alexander en Maarschalk Tito over de bezetting van Triëst en enkele andere gebieden door de Joegoslaven.

Dinsdag 22 mei '45:

Ir. Louwes waarschuwt tegen al te optimistische verwachtingen over de voedselvoorziening in Nederland. Er zal naar worden gestreefd om over het gehele land gelijke rantsoenen toe te wijzen.

Donderdag 24 mei '45:

De Nederl. Regeering is naar Den Haag teruggekeerd. De Regeeringsdepartementen verhuizen uit de diverse plaatsen in Nederland en London weer naar Den Haag. De Raad van Vertrouwensmannen heeft opgehouden te bestaan.

Maandag 28 mei '45:

Vandaag is er een extra rantsoen stroom verstrekt van 500 Watt per week voor electrisch strijken. Ons totaalrantsoen per week wordt dus 7×150 is 1050 plus 500 is 1550 Watt, te verhoogen met 7×100 Watt, waarvoor ik een extra toewijzing heb. Volgens mededeelingen van het Rijksbureau voor Huiden en Leder kunnen er thans per maand 36000 paar schoenen beschikbaar worden gesteld, dat is op een bevolking van pl.m. 9.000.000 zielen pl.m. $1/3\%$ per maand of 4% per jaar. Elke 25 jaar kan iedereen dus één paar schoenen krijgen. Tevens is er thans voor de tweede keer Aweer@ een bon voor 25 gram zoollere aangewezen. Voor één paar kinderschoenen en hakken (5 jaar) is 150 gram noodig.

Dinsdag 29 Mei '45:

Het interlocaal postverkeer per brief, al dan niet aangeteekend, is thans ook weer mogelijk; telefoon, telegraaf en giro evenwel nog niet. Vandaag zag ik in Eindhoven, Den Bosch en op de Heescheweg pl.m. 25 open vrachtwagens met Nederlandsche

officieren in den uniform van 1940; sommigen van hen in gestreepte kamppakken. Het waren officieren die uit krijgsgevangenschap terugkwamen. Vandaag is de eerste groep van 60 Ossche kinderen naar Zwitserland vertrokken om daar weer op krachten te komen. Eind December '44 bedroeg de nationale

schuld: 5,9 miljard en de vlot-tende schuld meer dan 6,7 miljard. H.M. de Koningin heeft twee kabinetformateurs benoemd, t.w. Prof.Ir. W.Schermerhorn, Voorz. van de pas gestichte Nederl. Volksbeweging en W.Drees, socialistisch oud II-kamerlid en lid van=t Convent der Politieke Partijen.

Woensdag 30 mei '45:

Eindelijk is er in Oss een uniformiteit ten opzichte van de Avondklok gekomen. Militair Gezag had de avondklok vastgesteld van 22.59 uur tot 5 uur en de Town-Major van 23.59 tot 4 uur. Thans is deze geworden van 23.59 tot 4 uur; dus, zooals door

den Town-Major bepaald. Er is een Alg. Ned. Verbond opgericht, gevestigd Surinamestraat 28, Den Haag, dat een lijst zal opmaken van al de personen, die van Mei 1940 tot Mei 1945 tengevolge van Duitsche oorlogs- of andere handelingen zijn gesneuveld, resp. gedood.

Donderdag 31 mei '45:

Voortaan mogen weer extra rantsoenen worden verstrekt bij huwelijksfeesten en zilveren, gouden of diamanten herdenkingen daarvan. De strijd tusschen de Franschen en Arabieren in Syrië is ontbrand. Engeland grijpt in. Van geallieerde zijde is de demarcatielijn tusschen Noord en Zuid opgegeven. Niet echter vanwege Militair Gezag; alle beperkingen blijven dus nog steeds van kracht.

Ruud Pieters

Heilig Hartkerk aan de Kromstraat in Oss: een voorbeeld van neogotiek

Kerkelijke kunst in Oss en regio / Dialezing van Richard de Beer op 14 april

Neogothiek in Oss: HH-kerk aan de Kromstraat

Oss en regio kennen een grote rijkdom aan kerken, kerkjes, kapellen en kloosters. Kunsthistoricus en specialist in kerkelijke kunst Richard de Beer uit Macharen hield aan de hand van dia's een boeiend verhaal over middeleeuwse schilderijen in kerkjes die in de 18e eeuw aan de liturgische mode waren aangepast door

overschilderingen, een 18e eeuws houten beeld van St. Lucia dat bij nadere beschouwing een middeleeuws beeld van een mannelijke heilige moet zijn geweest, maar van geslacht veranderd toen een vrouwelijke heilige nodig was. Dit gebeurde toen een epidemie van 'rode loop' deze regio teisterde, een ziekte waarbij Lucia als beschermheilige aangeroepen werd. Naast deze merkwaardige vondsten kon De Beer met de dia's een goed beeld geven van de alleroudste kerken bij Neerlangel, Dieden en Dennenburg waar tufsteen en bouwstijl ver-raden dat zij al in de 11e eeuw opgetrokken zijn.

Daarmee zijn ze de oudste kerkjes van Brabant. Natuurlijk lag de nadruk van zijn verhaal vooral op de inhoud van de kerkjes, dat wil zeggen de kerkelijke kunstvoorwerpen. Middeleeuwse doopvonten en monstransen, prachtige beelden van Petrus Verhoeven en onbekende middeleeuwse meesters, orgels van bouwers als Smits uit Reek, en een grote hoeveelheid

kerkelijke kunstvoorwerpen uit de neogotische stijl die zo populair was na 1850. De vrijheid voor de katholieke kerk die toen ontstond leverde een ware explosie van neogotiek op in kerkenbouw (waarvoor vaak middeleeuwse kerkjes als in Macharen geheel ingepakt of opgesierd werden met neogotische omhullingen in baksteen) en kerkelijke kunst. Zoveel neogotiek dat De Beer dat soms schertsend een plaag voor de regio noemde, omdat er veel middeleeuwse kunst voor geruimd is. Ruim veertig belangstellenden luisterden geboeid naar zijn verhaal.

PS

Opgravingen bij Paalgraven

Archeologen van de Universiteit van Leiden zijn in mei en juni bezig met opgravingen in een gebied bij Paalgraven, even zuidelijk van het motorcross-terrein Seven Hills. Hier liggen een aantal grafheuvels waar het gehuchtje Zevenbergen en het crossterrein in de naam aan herinneren. Over enkele maanden zal over dit gebied de A50 worden doorgetrokken. Dan zullen enkele grafheuvels moeten verdwijnen. Een paar grafheuvels lopen geen gevaar maar worden onbereikbaar tussen de afslagen van het klaverblad dat hier aangelegd wordt. Daarom hebben de archeologen besloten deze heuvels ook te onderzoeken. Tijdens het

trekken van onderzoekssleuven kwamen de archeologen ook nog de sporen tegen van vermoedelijk een landweer. Dat is een verdedigingswal van begin 1300, bestaande uit een greppel, een hogere zandrug waarin dichte rijen palen gezet waren en een greppel langs de andere zijde. Er is betrekkelijk weinig over landweren bekend maar wel dat er een stelsel van moet zijn geweest langs Berghem (bij Piekenhoef zijn vorig jaar eveneens sporen gevonden), Oss, Heesch. Namen als 'Laanderstraat' en 'Landweerstraat' verwijzen er naar.

Archeoloog Richard Jansen (rechts) en een gemeentelijk medewerker op een van de grafheuvels op Paalgraven. (28-4-2004)

Na de kap van de bomen ziet het terrein eruit alsof er een orkaan over het gebied is getrokken. Overal liggen stronken en stobben, afgebroken takken en grauw zand. Archeoloog Richard Jansen is opgravingsleider en banjert over het terrein. Hij vertelt dat er een stuk of zes, zeven grafheuvels herkenbaar zijn. Het is nog niet helemaal precies te zeggen zo midden in de opgravingsperiode of het werkelijk allemaal grafheuvels zijn. Een van de heuvels zag er veelbelovend uit maar bleek uit door de natuur opgewaaid zand te bestaan. In een paar andere heuvels zijn proefsleuven gegraven en daar was aan de plaggenstructuur wel te zien dat ze door de mens zijn opgeworpen.

Er zit een zeer flinke heuvel bij, met een doorsnede van ongeveer 35 meter. Dat maakt deze heuvel tot een van de vijf grootste van het land. Een andere grote heuvel kan nog niet onderzocht worden en is in een wijde cirkel met roodwit lint afgezet. In deze heuvel huist een dassenfamilie die zich nog niet door de drukte heeft laten verjagen naar een beter leefgebied bij Herperduin. De grafheuvels die hier liggen maken deel uit van een uitgestrekt 'dodenlandschap' zoals de archeologen dat noemen waar de Vorstengrafheuvel en de omringende heu-

vels een paar honderd meter verder op ook bij horen. De heuvels liggen op een enigszins hoger terrein en waren daardoor eeuwenlang goed zichtbaar. De Vorstengrafheuvel blijft met een doorsnede van ongeveer 54 meter voorlopig de grootste van Nederland. Over een paar maanden is het onderzoek op Paalgraven afgerond. PS

Foto: Sporen van een landweer (ca. 1300) op Paalgraven. De lichte baan links is de greppel langs de oostelijke zijde, rechts daarvan is het vlekkenpatroon te zien van de palen op de landweer. (28 april 2004)

Een van de grotere grafheuvels op Paalgraven.

Wolfskooi in Oss-Ussen

Het winkelcentrum in Oss-Ussen heeft de opvallende naam 'Wolfskooi'. Je ziet er nooit wolven maar wel baasjes die honden in alle soorten, maten en kleuren uitlaten. Bij de dierenwinkel is hondenvoer te vinden en allerlei ander 'gerei' om de hond te vertroetelen. Zo goed als we voor de hond zijn, zo groot was de angst vroeger voor zijn directe familie de wolf. In ons keurig aangeharkte land, waar zelfs natuurgebieden het meest weg hebben van parken, is bijna niet voor te stellen dat wolven hier in het wild rondliepen. Toch was dat lang wel het geval en nog niet eens zo lang geleden. De naam 'Wolfskooi' verwijst naar tijden dat mensen huiverden voor deze vierpotige jager.

In de winter van begin 1800 riepen de gemeentebesturen van Oss en omgeving de burgers op om een algemene wolvenjacht te houden. In het koude seizoen kwamen wolven vaak dicht bij de mensen om aan voedsel te komen, dat wil zeggen, schapen of koeien te verslinden. Voor elke geschoten wolf kon een flinke premie gekregen worden. Al in 1737 betaalde het gemeentebestuur van Oss zes gulden voor een jonge wolf, voor een volwassen reu 30 guldens en voor een volwassen teef liefst 36 gulden. Aanleiding voor het uitloven van deze premies was de melding vanuit Nuland dat daar zeven jonge wolven gevangen waren. In 1741 maken de gemeentebesturen van Oss en omgeving weer melding van wolven. Uit het verslag van deze vergadering: '... veele wolven in deese quartier zijn ontdekt, dat deselve op verscheijde plaatsen reeds schade aan het vee hebben gedaan en doot gebeten, sodanig, dat veele ingeseetenen haar vee in de weijden

niet durven betrouwen.'

Het vee moest uit angst voor de wolven op stal worden gezet. Dat gaf weer andere problemen. De boeren hadden namelijk niet voldoende hooi in voorraad. Daarom vroegen de gemeentebesturen aan het landsbestuur om toestemming om een algemene jacht te mogen openen op de wolven om ze in het hele kwartier het Maasland uit te roeien. In de heidevelden en bossen in het Maasland was voldoende ruimte voor wolven om zich te kunnen verschuilen. Na een jacht was het gevaar soms voor een tijd geweken maar de dieren kwamen ook van over de grens, op zoek naar voedsel. In 1757 zwerven grote groepen wolven door Brabant.

Telkens komen wolven dan ook ter sprake in de vergaderingen van het gemeentebestuur. In 1763 werd een wolf geschoten in Nistelrode, in 1778 en 1780 in Nuland. De vergadering van 1799 waar tot de drijfjacht in januari 1800 wordt opgeroepen, toont aan dat er dan nog steeds wolven te vinden zijn in het Maasland. Naarmate er meer land in cultuur gebracht wordt en als gevolg van de intensieve jacht, neemt het leefgebied van de wolf af. Meldingen van wolven komen nog wel voor in de dunner bevolkte streken. In de winter van 1810 schijnen er zelfs dertien kinderen in Reuver verslonden te zijn door wolven. In 1815 zijn er wolven gezien in het land van Cuijk en in 1822 is nog een wolf geschoten bij Groesbeek. De omgeving van Oss is dan waarschijnlijk al een tijd vrij van deze indrukwekkende dieren. Maar de herinnering en het ontzag leven voort in plaatsnamen met 'wolf'.

PS

het kleinste huisje van Oss

Uit ongeveer 1880 moet het huisje stammen volgens de monumenteninventarisatie van Oss. Een raam, een deur en een raam breed is het huisje. Ramen en deur zijn lichtelijk verzakt, neigen naar elkaar toe. Teken van ouderdom. De stoep ligt hoger dan het huisje, je moet een paar treetjes af naar de deur. Misschien omdat de straat en de stoep al vele malen opnieuw zijn gelegd en telkens een beetje verhoogd. Aan weerszijden van het kleine huisje aan de Driek van Erpstraat 37 staan ruime moderne huizen. Ze zijn veel hoger en breder. Als nieuwbouw oudbouw op die manier insluit,

komt dat vaak bedreigend over voor het oude. Het lijkt er dan op dat het nog maar een kwestie van korte tijd is en het tussenliggende, hulpeloze pandje wordt gekraakt en geplet, om plaats te maken voor iets mooi nieuws. Hier lijken de buurhuizen juist het kleine pandje te stutten en bescherming te bieden. Het mag kennelijk blijven staan, ze kunnen het verdragen. De bewoners voelen dat het huisje nog lang mee mag. Dit pandje hoeft nog niet te breken met het verleden. Het is de moeite waard om het op te knappen. En dat is gebeurd. Van binnen. Van buiten oogt het authentiek.

Breken met het verleden

